

הספד על הראי"ה קוק זצ"ל ביום השנה הראשון לפטירתו*

ב"ה, ירושלים, יום ג' לחודש אלול שנת תרצ"ו,
יום פקידת השנה לפטירת הגאון קוק זצ"ל

רבותי! הגיע עת פקידת השנה למות רבה של כנסת ישראל בארץ ישראל, הרב הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל, נשיא ואב בישראל. העמוד החזק לבית יעקב - התמוטט, הפטיש הימיני לבית יהודה - נשבר, ונר ישראל והודו והדרו - דעך, זה השנה תמימה. כי נר לישראל היה רבנו הגדול במשך כל ימי נשיאותו וכהונתו האלאית¹ והנאדרה בקודש, פטיש ימיני היה רבנו הגדול להלמות כל צוררי ישראל הקרובים והרחוקים, ועמוד חזק היה רבנו הגדול לכל עם ישראל בארץ ובגולה, שעליו יכול בעזרת ההשגחה העליונה להישען ולהיסמך בכל התלאות המוצאות אותו, וביחוד לעמנו היושב בציון המתאבק בצרותיו, ובימי הגאולה וחבלי משיח אלו - יום יום.

עוד זכורים לנו היטב אותם הימים האפלים, ימי הפרעות והזוועה בישוב הארצישראלי בשנת תרפ"ט, שבהם עמד בכל הודו והדרו כציר אלוקים לפני ועדת שאו². זכורות לנו היטב אמרותיו השנונות, הגנתו הנמרצה על עם ישראל וכל קדושינו, שהנחילונו כבוד ויקר גם בעיני רבי ומנהיגי כל אומות העולם.

ועוד לא רחוקים לגמרי אותם הימים שבהם הופיע רבנו בכל זיוו ויקרו לפני הממשלה המקומית להציל לקוחים למות ומְשִׁים לְהַרְג, בכל התלהבות נפשו, על

* רבי יוסף מרדכי ב"ר אשר אברהם הלוי נולד בירושלים בכ"ח בסיון תרל"ה, ולמד ולימד בישיבותיה. עסק גם בצרכי ציבור, ומונה לראש העדה הספרדית בירושלים. במקביל מונה לדיין בבית הדין הספרדי, ואח"כ לאב בית הדין. בשנותיו האחרונות היה גם חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל, ונחשב ליד ימינם של הראש"ל³ הראשון הרב יעקב מאיר ואחריו של יורשו הרב בצמ"ח עוזיאל. נפטר בט"ו אלול תש"ז בן ע"ב שנים. חלק מתשובותיו בהלכה נדפסו ע"י בניו בספר 'שארית יוסף' (ירושלים תש"ח), שבסופו נדפסו גם חלק מדרשותיו שנקראו 'וליוסף אמר'. כתבים רבים שלו נותרו בידי צאצאיו. הספד זה שלא נדפס עדיין מעולם היה מוקלד במכונת כתיבה על שלושה עמודים, ונמסר להמעין ע"י ידידי הרב שלום הלל מראשי מכון 'אהבת תורה', ושכמ"ה. ההספד שם דגש על דמותו של הראי"ה כמנהיג הישוב היהודי בארץ ישראל, ועל החלל שנפער בפטירתו. הוספתי פיסוק וקישוע וכמה הערות שוליים ותיקוני לשון קלים. י"ק.

1 אלאל - מלאך, עי' למשל מחזור ויטרי ס' ת ואוצר מדרשים אייזנשטיין עמ' 316.

2 ועדת שו (Shaw) הייתה ועדת חקירה בריטית שנשלחה ארצה בשנת תר"ץ כדי לחקור את מאורעות תרפ"ט שפרצו בחודש מנחם אב תרפ"ט ונמשכו כמה חודשים, ובהם נהרגו ונפצעו מאות יהודים ונחרבו שכונות וישובים.

אנשים שחובתם למיתה לא הוכחה כל הצורך³. והיתה זו הגנה אמיצה ונמרצה, למרות זה שעלול היה הוא הגאון המנוח להיתקף באופן אישי באותם הימים מכמה צדדים על התלהבותו זאת. אבל לא איש כמוהו ירתע. התלהבותו נבעה מתוך הכרה נפשית פנימית, והא התכוון לקראת הכל. וסוף הנצחון היה לצדו, ואף סוף הכבוד היה לצדו, כי אף אלה שהתנגדו לו באותם הימים הכירו וידעו כי רק מתוך לב טהור והרגשה יהודית טהורה נבעה כל ההתלהבות הקדושה, ורבנו הגדול היה מאז נערץ ונעלה מאוד, ועוד יותר מאשר לפניו, על כל סביבו.

כזה היה רבנו הגאון המנוח קוק ז"ל, וכזה היה כל הלך מחשבתו בעבודתו הציבורית הענפה, ובהופעתו הנאצלה בתור אחד מנשיאי הרבנות לכל ארץ ישראל כולה.

עתה ביום הזה, ביום פקידת השנה, יום בו הלך רבנו בדרך כל הארץ, הננו עומדים דלים וריקים, ותוהים על שוממות הארץ, והעיר אשר נקרא שם ה' צבאות עליה. רבנו הגדול עמד להגן בכל התלהבות הנפש לבל ישפך דם נקי חלילה בעיר הקודש - ועתה הביטו וראו מה עוללו לנו צוררינו בארץ הצבי ובירושלים עיר מחמד עינינו⁴, וכמה דם נקי נשפך כמים על לא חמס בכפנו, כמה אבות ובנים נרצחו ביום אחד, כמה אבות ואמהות נשארו שכול ואלמון, כמה וכמה בני אדם נשארו אומללים ועזובים ובעלי מום לכל ימי חייהם? ואיזה מיתות משונות? רציחות באבנים, בכלי ברזל חדים וקחים, בפצצות, בריות מן המארב, בהתנפלות פתאומית על אנשים ישרים השוכבים על מיטותיהם בבתיהם, באחיות רחמניות, בתינוקות יונקי שדיים שלא טעמו טעם חטא, בחולים השוכבים על ערש דוי בבית החולים וכו' וכו'. ונוסף על כל אלה הביטו וראו, גם על צמח האדמה ועץ השדה לא חסה עינם, אלפי עצים גדעו, אלפי כרמים ופרדסים הושחתו, עמל של כמה וכמה אנשים עמלים וישרים במשך עשרות שנים הלך ונחרב, בלי כל זיק של מצפון ולב בשר. ועוד אין לנו יודעים אנה אנו באים, ועוד אין לנו יודעים איזו צורה יקבלו עוד פני הדברים בארצנו הקדושה במצב האיום והנורא שבו אנו נתונים זה ארבעה חודשים שלמים, ואין תומך ואין גואל ואין מרחם. ומי יעמוד לנו בפרץ בשעות קשות אלה להרעים ולזעזע את המצפון האנושי של העולם כולו לקראת העוול הכי גדול בתולדות ישראל שנעשה לעמנו בארצו, לאחר שהוכרה זכותו ההיסטורית של עמנו ע"י כל המעצמות הגדולות⁵? מי יעמוד לנו בפרץ בשעות נוראות אלה להרעים

3 הכוונה להצלת אברהם סטבסקי מאשמת רציחת חיים ארלוזורוב, מראשי תנועת הפועלים בארץ. סטבסקי נידון למוות, והרבה בהשפעת פעילותו הנמרצת של הרב קוק הוא זוכה בערעור, למורת רוחם של רבים ב'מחנה הפועלים' שהיו קרובים לראי"ה. ואכמ"ל.

4 הכוונה למאורעות תרצ"ו-תרצ"ט ('המרד הערבי הגדול') שפרצו באביב תרצ"ו, וגרמו שוב למאות הרוגים ופצועים בישוב היהודי.

5 בוועידת סן רמו בשנת תר"פ הכירו המעצמות הגדולות המנצחות במלחמת העולם הראשונה בזכותו של עם ישראל על ארץ ישראל.

תבל ומלואה על שפך דם הנקי הרב בארצנו הקדושה על לא חמס בכפנו?

ועתה, במצב הטרור האיום שבו אנו נמצאים ביום הזה, יאה לנו לילל ברוב מנין - יתומים היינו ואין אב, אמותינו כאלמנות, נפלה עטרת ראשנו, אוי נא לנו כי חטאנו. חסרנו כל, חסרנו איש מורם מעם, איש דגול מרבבה, איש האשכולות, איש העומד בפרץ. רבותי! 'נשכחתי כמת מלב' (תהלים לא, ג) - כך גזרה חוכמתו יתברך שהמת ישתכח מן הלב, ואלמלא כן לא אשתבקו חיי. שכחה זו היא כללית, בין לאדם רגיל ובין לאדם גדול. ראוי היה שבפקידות השנה למות רבנו הגדול שיעשה ההספד מתוך יותר ישוב הדעת, ומתוך הבלגה והתאפקות יותר, באשר כן גזרה חוכמתו יתברך. אבל מה אנו רואים לדאבונו הגדול! הכאב הוא כה שורף - כיום שמת בו רבנו, ההספד הוא כה שנוף - כאילו היה עוד המת הגדול מוטל לפנינו. וחורבן בית המקדש יוכיח, שאע"פ שהאבלות ישנה ועתיקת יומין - בכל זאת אינה נשכחת מלבנו, באשר חסרונו מורגש, ויום יום אנו זוכרים את חורבן בית מקדשנו ותפארתנו, וביחוד ביום תשעה באב שבו נקבע בכיה ויללה לדורות. כמו כן במקרה דנן, ביחוד בזמנים קשים אלה חסרונו של רבנו הגדול קוק מורגש על כל צעד ושעל, כי מי יעמוד לנו בפרץ בשעות קשות כאלו להגן על עמנו הנרדף עד צואר, באשר כן היה רגיל להגן בכל המקרים! ולכן לן יאות למבכי, ולן יאות למספד ביום הזה, ביום שמת בו רבנו, ביום שבו נלקח ארון האלוקים. רבותי! התאספנו ביום הזה ליום פקידת השנה של רבנו הגאון קוק ז"ל, ובהיות ועוד היום כאילו עוד החלל מוטל לפנינו אין בפינו במה להתנחם. ורק נחמה אחת בפי, במה שראיתי להמפרשים טעם להמנהג הזה להתאסף ולעשות אזכרה ביום פקידת השנה, לפי שבי"ב החודשים הראשונים הנשמה טרודה בעליה וירידה ואינה יכולה להגן כבעודו בחיים, הגם שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם. ולסימן זה עושים פקידת השנה, לסימן שמעתה יכול להגן. ותתפרש בזה כוונת הכתוב במל"ב (פרק יג פס' כ) 'וַיָּמָת אֱלִישֶׁעַ וַיִּקְבְּרֵהוּ, וַגְּדוּדֵי מוֹאֵב יָבֹאוּ בְּאֶרֶץ בְּאֵ שָׁנָה, שָׁכַל זָמַן שֶׁהָיָה אֵלִישֶׁעַ חַי זְכוּתוֹ הֵגֵן שֶׁלֹּא לָתֵת לַגְּדוּדֵי מוֹאֵב לָבוֹא בְּאֶרֶץ, וְרַק אַחֲרֵי מוֹת אֵלִישֶׁעַ וְסָר הַמִּגֵּן - גְּדוּדֵי מוֹאֵב בָּאוּ בְּאֶרֶץ; וְאִם תִּשְׁאַל הֲרֵי גְדוּלִים צְדִיקִים בְּמִיתָתָם יוֹתֵר מִבְּחִיֵּיהֶם? - 'בא שנה', היה זה בתוך שנה ראשונה, שהנשמה טרודה בעליה וירידה, ולא היה יכול להגן. כאשר כן קרה לנו - וימת רבנו הגאון קוק ויקברוהו, והטרוריסטים הרוצחים הזדונים והמשחיתים באו בארץ בתוך השנה הראשונה שנשמתו הטהורה היתה טרודה בעליה וירידה. ואנו מקווים שעתה שכבר עברה השנה תעמוד נשמתו הטהורה, ותעלה לשמי מרומים לפני אבינו שבשמים, ותתבע את עלבון עמו וארצו כבעודו בחיים. והארץ תשקוט, וידבר שלום אל עמו וארצו, ויבוא משיח צדקנו ויגאלנו גאולת עולם. אמן.